УДК 657.422.1
DOI: https://doi.org/10.26642/jen-2018-4(86)-39-42

І.М. Вигівська, к.е.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет
В.К. Макарович, к.е.н.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Методи управління ризиками факторингового бізнесу та їх облікове забезпечення

В роботі розроблено облікове забезпечення управління ризиками діяльності факторингової компанії в розрізі методів управління (прийняття ризику та лімітування, диверсифікації дебіторів, передачі ризиків, самострахування (резервування) ризиків, страхування ризиків). Запропонований підхід сприяє забезпеченню на новому якісному рівні обліковою інформацією систему управління ризиками факторингового бізнесу для визначення ефективності факторингових операцій.

Ключові слова: *факторинг; факторинговий бізнес; ризик; бухгалтерський облік; управління; уникнення; диверсифікація; лімітування; самострахування; розподіл; наслідки ризику.*

Постановка проблеми. Діяльність факторингових компаній постійно здійснюється в умовах ризиків господарювання. Система управління, зокрема його складова – ризик-менеджмент, потребує нового якісного рівня облікової інформації задля мінімізації негативних наслідків ризиків та ефективності управління факторинговим бізнесом в цілому. Тому існує проблема необхідності розробки облікового забезпечення ризик-орієнтованого управління факторинговою компанією.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями облікового забезпечення окремих методів управління ризиками займалися такі науковці: Арлюкова І.О. [6], З.В. Гуцайлюк [1], А.Ш. Джангетов [2], М.О. Козлова [3], В.І. Ткач [4], А.С. Толстова [5], Цветкова Е.В. [6], Шевелев А.Е. [7], Шевелева Е.В. [7, 8], С.І. Шкирман [9].

Цілі статті. Дослідити методи управління ризиками господарської діяльності факторингових компаній та запропонувати власний підхід до облікового забезпечення ризик-орієнтованого управління задля зниження рівня ризиків або їх уникнення взагалі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Враховуючи комбінацію методів управління ризиками (прийняття ризику та лімітування, диверсифікації дебіторів, передачі ризиків, самострахування (резервування) ризиків, страхування ризиків) та завдання ризик-орієнтованого управління, а також аналіз сучасного стану бухгалтерського обліку факторингових операцій, нами розроблено облікове забезпечення бухгалтерського обліку факторингових операцій в умовах ризику (рис. 1). Запропонований методичний підхід передбачає відображення даних операцій у складі основної операційної діяльності факторингової компанії, враховує можливість формування інформації за всіма видами факторингу та ідентифікованими ризиками факторингового бізнесу (зокрема, в частині методів їх управління), що дозволило привести систему облікового забезпечення у відповідність до галузевої специфіки та забезпечити на новому якісному рівні обліковою інформацією систему управління ризиками для визначення ефективності факторингових операцій.

При методі прийняття ризику та лімітування об’єктом обліку виступає право грошової вимоги. Після прийняття ризику здійснюється перерахунок коштів постачальнику в розмірі визначеного в компанії ліміту. Для облікового відображення використовуються бухгалтерський рахунок 703 – виходячи з того, що факторинг – операційна діяльність факторингової компанії. По дебету рахунку 685.1 на першому етапі перерахування коштів відображається на суму ліміту фінансування, вказаного у договорі факторингу. При методі диверсифікації дебіторів в обліку відображається заборгованість дебіторів в частині відступлення права грошової вимоги, які мають низький рівень ризику.

Для можливості відображати в обліку факторингові операції у повному обсязі та з врахуванням зворотності вимоги щодо фінансових потоків запропоновано бухгалтерський рахунок 32 «Розрахунки за факторинговими операціями», який має наступні субрахунки: 321 «Винагороди за договором факторингу»; 322 «Відступлення права грошової вимоги»; 322.1 «Беззворотна грошова вимога»; 322.2 «Зворотна грошова вимога»; 322.3 «Беззворотна грошова вимога із заставою». Окрім балансового обліку пропонуємо удосконалити рахунок 06.1 «Застава за договором факторингу» для можливості відображення застави при беззворотній грошовій вимозі. Наведені пропозиції дозволяють чітко розмежовувати винагороди за факторинговими операціями, зворотністю та незворотність грошової вимоги, а також ведення аналітичних розрізів за видами факторингу сприяє систематизації даних про обсяги факторингових операцій. Такий підхід до формування інформації про факторинг є базисом для проведення економічного аналізу ефективності факторингових операцій та факторингового бізнесу вцілому.

© І.М. Вигівська, В.К. Макарович, 2018

1. Методи прийняття ризику та лімітування		*2. Метод диверсифікації дебіторів*		*3. Метод передачі ризиків*
Об'єкт обліку		**Об'єкт обліку**		**Об'єкт обліку**
Право грошової вимоги. Після прийняття ризику здійснюється перерахунок коштів постачальнику в розмірі ліміту		Заборгованість дебіторів в частині відступлення права грошової вимоги, які мають низький рівень ризику		Комісійні операції з передачі грошової вимоги іншим спеціалізованим фінансово-кредитним установам (партнерам, колекторським фірмам, SPV-компаніям, ін.)
Бухгалтерські рахунки		**Бухгалтерські рахунки**		**Бухгалтерські рахунки**
703	«Дохід від реалізації робіт і послуг»	*32*	*«Розрахунки за факторинговими операціями»*	Відбувається списання грошової вимоги в кредит *322 «Відступлення права грошової вимоги»* та визнання 377 «Розрахунків з іншими дебіторами» (в розрізі суб'єкта). Фінансова установа надає фактору кошти в рахунок відступлення права грошової вимоги. Фактор сплачує комісійну винагороду, яку слід відображати у складі інших операційних витрат рах. 949
703.1	*«Дохід від факторингу»*	*321*	*«Винагороди за договором факторингу»*	
685	«Розрахунки з іншими кредиторами»	*322*	*«Відступлення права грошової вимоги»*	
685.1	*«Розрахунки з факторантом (за договором №, дата)»*	*322.1*	*«Беззворотна грошова вимога»*	
Рах. 703 – виходячи з того, що факторинг – операційна діяльність факторингової компанії. По дебету рах. 685.1 на першому етапі перерахування коштів відображається на суму ліміту фінансування, вказаного у договорі факторингу		*322.2*	*«Зворотна грошова вимога»*	
		322.3	*«Беззворотна грошова вимога із заставою»*	
		06.1	*«Застава за договором факторингу»*	

4. Метод самострахування ризиків (резервування)		*5. Метод страхування ризиків*	
Об'єкт обліку		**Об'єкт обліку**	
Господарські операції з формування та використання резерву сумнівних боргів		Господарські операції за послугами страхових компаній (страхові платежі) щодо страхування ймовірності настання внутрішніх ризиків діяльності факторингової компанії, а зокрема: страхування поставки, предмета застави, відповідальності третіх осіб та інше	
Бухгалтерські рахунки		**Бухгалтерські рахунки**	
944	«Сумнівні та безнадійні борги»	*653*	*«Розрахунки за страхуванням поставки»*
944.1	*«Сумнівні та безнадійні борги за договором факторингу»*	655	«Розрахунки за страхуванням майна»
944.2	*«Інші сумнівні та безнадійні борги»*	*656*	*«Розрахунки за страхуванням відповідальності»*
38.1	*«Резерв сумнівних боргів за факторингом»*		
Розрахунок резерву здійснюється з урахування розміру відступлення права грошової вимоги та ймовірності настання ризику (непогашення, ліквідності, кредитного ризику тощо). Нарахування резерву є доцільним, якщо ймовірність більше 50%, тобто середня або висока			

Рис. 1. Запропоноване облікове забезпечення управління ризиками факторингового бізнесу: методи зниження рівня ризику та його уникнення

Метод передачі ризиків передбачає відображення в обліку факторингових компаній сум комісійних операцій з передачі грошової вимоги іншим спеціалізованим фінансово-кредитним установам (партнерам, колекторським фірмам, SPV-компаніям, ін.). Відбувається списання грошової вимоги в кредит 322 «Відступлення права грошової вимоги» та визнання 377 «Розрахунків з іншими дебіторами» (в розрізі суб'єкта-фінансової установи, який отримує право грошової вимоги). Фінансова установа надає фактору кошти в рахунок відступлення права грошової вимоги. Фактор сплачує комісійну винагороду, яку слід відображати у складі інших операційних витрат рахунку 949.

При здійсненні факторингових операцій в умовах ризиків, також необхідно застосовувати метод самострахування ризиків (резервування). У ході відображення господарських операцій, зумовлених цим методом, здійснюється нарахування (формування) та використання резерву сумнівних боргів до безнадійної дебіторської заборгованості. Для цілей обліку резерву за факторинговими операціями запропоновано наступні аналітичні рахунки: 944 «Сумнівні та безнадійні борги»; 944.1 «Сумнівні та безнадійні борги за договором факторингу»; 944.2 «Інші сумнівні та безнадійні борги», 38.1 «Резерв сумнівних боргів за факторингом». Слід зазначити, що розрахунок резерву здійснюється з урахування розміру відступлення права грошової вимоги та ймовірності настання ризику (непогашення, ліквідності, кредитного ризику тощо). Нарахування резерву є доцільним, якщо ймовірність більше 50 %, тобто настання ризику є середнім або високим.

Метод страхування ризиків (зовнішнього) передбачає відображення в обліку господарських операцій за послугами страхових компаній (страхові платежі) щодо страхування ймовірності настання внутрішніх ризиків діяльності факторингової компанії, а зокрема: страхування поставки, предмета застави, відповідальності третіх осіб та інше. З метою страхування факторингу в частині гарантії поставки, заставленого майна або відповідальності (боржника, третьої особи тощо) нами виділено та запропоновано наступні субрахунки 653 «Розрахунки за страхуванням поставки», 655 «Розрахунки за страхуванням майна», 656 «Розрахунки за страхуванням відповідальності». Застосування даного методу та отримання для цілей управління даних про наявність страховки на вищевказані об'єкти та процеси, автоматично знижує рівень ризику та вплив його наслідків до зони нульового ризику.

Отже, враховуючи пропозиції щодо облікового забезпечення управління ризиками факторингового бізнесу в частині методів їх зниження та уникнення негативних наслідків, запропоновано порядок облікового відображення господарських операцій, зумовлених застосуванням цих методів управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для підвищення ефективності управління факторинговою компанією в умовах ризику та виходячи з інформаційних потреб користувачів запропоновано підхід до бухгалтерського обліку факторингових операцій в умовах ризику, зокрема в частині методів уникнення ризиків та зниження їх негативних наслідків. Закріплення даної методики бухгалтерського обліку факторингових операцій в умовах ризику в обліковій політиці дозволить, на наш погляд, підвищити якісний рівень здійснення факторингу та забезпечення своєчасного контролю за рівнем ризику, відхиленнями та економічною доцільністю методів управління ризиками факторингового бізнесу.

Список використаної літератури:

1. *Гуцайлюк З.В*. Ризики факторингового бізнесу: обліковий вимір / *З.В. Гуцайлюк* // Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2015. – № 2 (72). – С. 27–31.
2. *Джангетов А.Ш.* Учет и оценка экономических рисков хозяйствующего субъекта: на примере предприятий электрических сетей : автореф. дис. … к.э.н. : Спец. 08.00.12 / *А.Ш. Джангетов*. – Москва, 2004. – 24 с.
3. *Козлова М.О.* Облік і контроль процесу резервування : дис. ... к.е.н. : Спец. 08.00.09 / *М.О. Козлова*. – Житомир, 2006 – 203 с.
4. *Ткач В.И.* Учет резервов предприятия / *В.И. Ткач, С.В. Романова, С.А. Чещев*. – М. : «Издательство ПРИОР», 2000. – 96 с.
5. *Толстова А.С.* Бухгалтерские риски и их влияние на достоверность бухгалтерской отчетности : Автореф. дис. ... к.э.н. : Спец. 08.00.12 / *А.С. Толстова*. – Йошкар-Ола, 2009. – 20 с.
6. *Цветкова Е.В.* Риски в экономической деятельности / *Е.В. Цветкова, И.О. Арлюкова*. – Спб. : ИНВЭСЭП, 2002. – 64 с.
7. *Шевелев А.Е.* Риски в бухгалтерском учете / *А.Е. Шевелев, Е.В. Шевелева*. – М. : КНОРУС, 2007. – 280 с.
8. *Шевелева Е.В.* Налоговый риск в бухгалтерском учете предприятия : Автореф. дис. ... к.э.н. : Спец. 08.00.12 / *Е.В. Шевелева*. – Казань, 2000. – 20 с.
9. *Шкирман С.И.* Фонды и резервы, создаваемые организациями. Расчет чистых активов и доли выбывающего учредителя / *С.И. Шкирман*. – Минск : Издательство Гревцова, 2007. – 272 с.

References:

1. Gucajljuk, Z.V. (2015), «Ryzyky faktoryngovogo biznesu: oblikovyj vymir», *Visnyk ZhDTU*, Serija *Ekonomichni nauky*, ZhDTU, Zhytomyr, No. 2(72), Pp. 27–31.

2. Dzhangetov, A.Sh. (2004), *Uchet i otsenka ekonomicheskikh riskov khozyaystvuyushchego sub"ekta: na primere predpriyatiy elektricheskikh setey*, Abstract of dis. k.e.n., Moskva, 24 p.
3. Kozlova, M.O. (2006), *Oblik i kontrol' procesu rezervuvannja*, Abstract of dis. k.e.n., Zhytomyr, 203 p.
4. Tkach, V.Y., Romanova, S.V. and Cheshhev, S.A. (2000), *Uchet rezervov predpryjatyj*, Yzdatel'stvo PRYOR, M., 96 p.
5. Tolstova, A.S. (2009), *Bukhgalterskie riski i ikh vliyanie na dostovernost' bukhgalterskoy otchetnosti*, Abstract of dis. k.e.n., Yoshkar-Ola, 20 p.
6. Tsvetkova, E.V. and Arlyukova, I.O. (2002), *Riski v ekonomicheskoy deyatel'nosti*, INVESEP, Spb., 64 p.
7. Shevelev, A.E. and Sheveleva, E.V. (2007), *Riski v bukhgalterskom uchete*, KNORUS, M., 280 p.
8. Sheveleva, E.V. (2000), *Nalogovyy risk v bukhgalterskom uchete predpriyatiya*, Abstract of dis. k.e.n., Kazan', 20 p.
9. Shkirman, S.I. (2007), *Fondy i rezervy, sozdavaemye organizatsiyami. Raschet chistykh aktivov i doli vybyvayushchego uchreditelya*, Izdatel'stvo Grevtsova, Minsk, 272 p.

Вигівська Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– проблеми облікового забезпечення управління ризиками господарської діяльності підприємств;
– проблеми бухгалтерського обліку витрат суб’єктів господарювання.

Макарович Вікторія Костянтинівна – доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Наукові інтереси:

– обліково-аналітичне забезпечення фінансових інструментів.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2018.